

Türkiye üniversitelerinde etnocoğrafya derslerinin gerekliliğine yönelik bir değerlendirme

An evaluation about the necessity of ethnogeography subject in Turkish universities

Emin ATASOY¹ , Tolga KARA²

¹Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bursa, Türkiye

²Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bursa, Türkiye

ORCID: E.A. 0000-0002-6073-6461; T.K. 0000-0002-6563-1693

ÖZ

Etnik ve dinsel kimlik, ulusal aidiyet ve vatandaşlık, dil ve kültür farklılığı dünyanın farklı bölgelerinde “bizler” ile “ötekiler” arasında rekabeti ve çatışmaları tetiklemektedir. Ülke ve toplumlar arasındaki siyasal, ekonomik ve kültürel farklılıklar dünya tarihinde hiç olmadığı kadar ötekileştirmelere, mülteci akınlarına, asimilasyonlara, toplumsal ve politik dışlamalara, etnik temizliklere ve şiddetli savaflara neden olmaktadır. Küreselleşen dünyada toplumlar ve ülkeler arasındaki karmaşık etkileşimleri, milletler ve azınlıkların benzerliklerini ve farklılıklarını, ırksal ve dinsel toplulukların coğrafi dağılışını irdeleyen bilim dallarının başında etnocoğrafya gelir. Bu çalışmanın kaleme alınmasının öncelikli amaçlarının başında etnocoğrafya biliminin önemine ve işlevine dikkat çekerek neden Türkiye’deki üniversitelerde etnocoğrafya derslerinin yer alması gerektiği sorusuna yanıt bulmaktır. Çalışmanın giriş kısmında bir yandan etnocoğrafya biliminin tanımı, içeriği ve önemi tartışılmış, diğer yandan da etnocoğrafyanın etkileşim içinde olduğu başlıca coğrafya dalları içindeki yeri ve önemi irdelenmiştir. Çalışmanın bulgular kısmında, hem etnocoğrafyanın bağımsız bir bilim dalı olarak ortaya çıkması hem de etnocoğrafyanın eğitim-öğretim işlevleri açıklanmıştır. Ayrıca çalışmada etnocoğrafya neyi içerir, yaşadığımız yüzyılda neden önem taşır ve coğrafya bölümlerinde neden böyle bir derse ihtiyaç vardır sorularına yanıt verilmiştir. Çalışmanın sonuç kısmında, Avrupa’nın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de etnocoğrafya bilimine ve derslerine büyük ihtiyaç olduğu, küreselleşen dünyanın pedagojik, kültürel ve bilimsel gereksinimlerini karşılamak için coğrafya bölümlerinde bu dersin okutulması önerisinde bulunulmuştur. Sonuç olarak öğrencilerin parçası oldukları ülkeyi ve dünyayı sağlıklı değerlendirmelerine; etnik, kültürel ve jeopolitik olayları çok boyutlu analiz etmelerine; yerel ve küresel sorunlara objektif çerçeveden bakabilmelerine; sosyal ve siyasi problemleri çözebilmelerine olanaklar sağlayan en faydalı derslerinin başında etnocoğrafyanın geldiği bu araştırma ile detaylı bir şekilde ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Etnocoğrafya Bilimi, Etnos, Eğitim-Öğretim.

ABSTRACT

Ethnic and religious identity, national belonging and citizenship, and language and cultural diversity can trigger competition and conflict between “we” and the “others” in different parts of the world. Political, economic, and cultural differences between countries and communities have been giving rise to marginalization, refugee flows, assimilation, social and political exclusion, ethnic cleansing, and violent wars more than ever before. In addition, the main source of conflicts and wars on both the global as well as local scales is the change in state boundaries or cultural, economic, and political differences. In a globalizing world, ethnogeography comes as the most relevant of the disciplines that examine the complex interactions between societies and countries, the similarities and differences between nations and minorities, and the geographical distribution of racial and ethnic communities. The purpose of this study is to draw attention to the importance and function of this field and to find an answer to the question seeking the reason for which universities should include ethnogeography in their curricula. In the introduction to this study, the content and importance of ethnogeography are discussed, a description of ethnogeography is given, the manner in which the main geography branches interact with ethnogeography, and ethnogeography’s importance and place are considered. The findings of the study are explained both in terms of ethnogeography as an independent field and its role in education. In addition, the questions that seeks to identify the content of ethnogeography includes the reason for which it is significant in the century in which we live and for which there is a need for such instruction in geography departments are answered. In the final part of the study, it is proposed that just as in many parts of Europe, there is a great need for ethnogeography education and that to meet the pedagogical, cultural, and scientific requirements of a globalizing world, geography departments must be mandated to include this subject. The results of this study show in detail that ethnogeography is one of the pioneering fields that provide students with the insight to evaluate both their country and the world in a discerning way; to analyze ethnic, cultural, and geopolitical issues in a multidimensional way; to assess local and global issues objectively; and to solve social and political problems.

Keywords: Ethnogeography, Etnos, Education.

Başvuru/Submitted: 30.03.2019 **Kabul/Accepted:** 14.05.2019

Sorumlu yazar/Corresponding author: Prof. Dr. Emin ATASOY / eatasoy@uludag.edu.tr

Atıf/Citation: Atasoy, E., Kara, T. (2019). Türkiye üniversitelerinde etnocoğrafya derslerinin gerekliliğine yönelik bir değerlendirme. B. Gonencgil, T. A. Ertek, I. Akova ve E. Elbasi (Ed.), 1st Istanbul International Geography Congress Proceedings Book (s. 316-328) içinde. İstanbul, Türkiye: İstanbul University Press.

<https://doi.org/10.26650/PB/PS12.2019.002.032>

1. GİRİŞ

XXI. yüzyılın başında dünya genelinde birçok ülkede dini ve etnik azınlıklar daha ısrarcı ve gür bir sesle kültürel ve siyasal haklarını aramaya başlamışlardır. Böylece XXI. yüzyıl, ulus devletlerinin sorgulandığı, “tek devlet, tek bayrak, tek dil, tek vatan” söylemlerinin eleştiri yağmuruna tutulduğu, siyasal ve kültürel özerklik arayışlarıyla azınlık hareketlerinin küresel çapta güçlendiği ve yaygınlaştığı “özgürlükler yüzyılına” dönüşmesi beklenmektedir. Tüm bu etkenler doğrultusunda XX. yüzyılın son çeyreği ve XXI. yüzyılın başında birçok ülkede etnik ve mezhepsel çatışmalar, bölücü terör olayları, özgürlük ve bağımsızlık savaşları yaşanmış ve bunların sonucunda birçok devlet parçalanarak bölünmüştür. Birçok ülkede ise, kanlı iç savaşlar yaşanmış ve binlerce masum insan ölmüştür. XX. yüzyılın sonunda sosyalist sistemin çöküşü ile birlikte SSCB, Yugoslavya ve Çekoslovakya, parçalanarak bölünen sosyalist devletlere örnek oldular. Hatta Sırbistan ikinci bir parçalanma ile Karadağ topraklarını ve üçüncü bir parçalanma ile de Kosova topraklarını kaybederek kısa bir zaman dilimi içinde üç kez bölünme yaşayan istisnai ülke örneği oluşturmuştur. Soykırım ve etnik çatışmalar konusunda Afrika kıtası lider konumunda olup, en fazla askeri darbe, en fazla katliam, en fazla zorunlu göç ve en fazla mülteci veren kıta unvanını taşımaktadır. Ruanda, Kongo, Liberya, Sierra Leone, Uganda, Sudan ve Çad’da meydana gelen etnik çatışmalar ve gerçekleştirilen katliamlar insanlığın hafızasından hala silinmemiştir.

Dünya siyasi tarihinin son çeyrek yüzyılında ise Sudan, Endonezya ve Etiyopya gibi nüfusça kalabalık ülkelerin bölünmesi ile Güney Sudan, Doğu Timor ve Eritre gibi yeni devletler dünya siyasi haritasında yerlerini almışlardır. İskoçya’nın Birleşik Krallık’tan, Korsika Adası’nın Fransa’dan, Katalonya’nın İspanya’dan ayrılma girişimleri ise, başarısızlıkla sonuçlanmış ilk akla gelen ayrılıkçı siyasi hareketlerdir. Son yarım yüzyılda Almanya, Yemen ve Vietnam başarılı birleşme ve bütünleşme örneği sergileyen devletlere örnek gösterilirken, gerek Kıbrıs adasında ve gerekse Kore yarımadasında çok uzun süre arzulanan siyasi birleşme bir türlü gerçekleştirilememiştir. Özetle, günümüz dünyasında; savaş ve barış, birleşme ve bölünme, huzur ve terör, kaynaşma ve ayrışma gibi birbirine karşıt kavramlar gezegenimizin farklı bölgelerinde aynı anda cereyan eden toplumsal ve siyasal süreçlerdir (Atasoy, 2018).

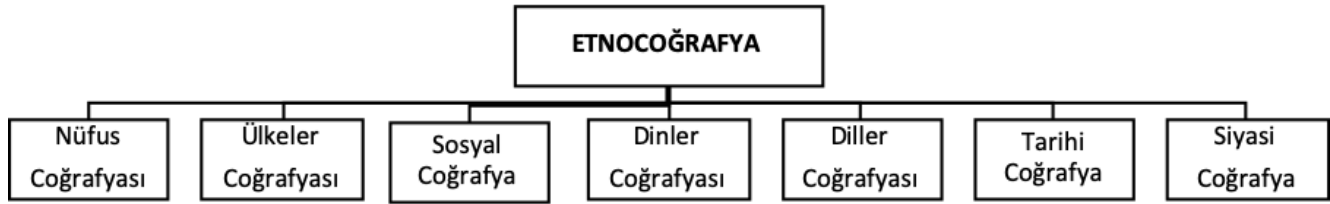
Sosyal bilim uzmanlarının önemli bir bölümü XX. yüzyılın başlarında etnisite ve milliyetçilik, etnik ve dinsel aidiyet konularının önemini yitireceğini, sanayileşme, kentleşme ve modernleşme sonucunda bireyselleşmenin ön plana çıkacağını savunmaktaydılar. XXI. yüzyılın beşte biri bitmek üzere iken bu öngörülerin hiçbirinin gerçekleşmediği görülmektedir. Tam tersi son yarım yüzyılda hem kimlikler, azınlıklar, milliyetçilik, bölücülük, ulus-devlet ve etnisite tartışmalarında hem de bu konularla ilgili bilimsel yayın sayısında adeta bir patlama yaşanmaktadır. Eriksen’in de belirttiği gibi 1991 yılında dünyada meydana gelen 37 silahlı savaş ve iç çatışmanın 35’i uzmanlar tarafından birer etnik çatışma olarak tanımlanmıştır (Eriksen, 2004). Bu da etnosun ve etnik kimliklerin yeniden icadı, milliyetçilik dalgalarının yeniden yükselişi, dinsel ve etnik kimliklere bireysel bağların kuvvetlendiğinin göstergesidir. Hristiyan Katoliklerin egemen olduğu Doğu Timor Demokratik Cumhuriyeti’nin dünyanın en kalabalık Müslüman devleti olan Endonezya’dan 2002 yılında ayrılması İskoçya’nın bağımsızlık talepleri, ıssız Grönland adasının Danimarka’dan, Katalanların İspanya’dan ve savunmasız Yeni Kaledonya’nın Fransa’dan bağımsızlık talep etmeleri, yaşadığımız yüzyılda etnik kimliklerin ve milliyetçilik akımların yükselişine işaret etmektedir.

Etnik köken, inanç, dil ve kültür farklılığı dünyanın farklı bölgelerinde “bizler” ile “ötekiler” arasında rekabeti ve çatışmaları tetiklemektedir. Ülke ve topluluklar arasındaki siyasal, dinsel, ırksal veya kültürel farklılıklar dünya tarihinde hiç olmadığı kadar ötekileştirmelere, mülteci akınlarına, asimilasyonlara, toplumsal ve politik dışlamalara, etnik temizliklere, zorunlu göçlere ve şiddetli savaşlara neden olmaktadır. Özetle, hem küresel hem de yerel ölçekteki çatışmaların ve savaşların temel kaynağı, kültürel ve siyasal farklılıklardır, denilebilir.

2. ETNOCOĞRAFYA BİLİMİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Etnocoğrafya kavramı son yarım yüzyılda tartışılmaya başlayan çok yeni bir bilim dalıdır. Bu bilim, Yunancadaki üç kelimeden adını alır: etnos (halk), geo (yerküre), grafos (tasvir, tanımlama, yazma). Rus bilim uzmanı Y. Bromley’e göre, etnocoğrafya yeryüzündeki milletleri ve etnik toplulukları inceleyen bir bilimdir (Slaveykov, 2006). Kelime anlamıyla etnocoğrafya, yeryüzündeki halkların tasviri anlamını taşır. Beşeri coğrafyanın ve kültür coğrafyasının bir alt kolu olan etnocoğrafya, adından da anlaşıldığı gibi etnografya ile coğrafyanın birlikteliğinden doğmuş çok genç bir bilim dalıdır. Etnocoğrafya bilimi; tarih, etnoloji, etnografya, sosyoloji, psikoloji, siyaset bilimi, istatistik, sosyal antropoloji, kültürel antropoloji, jeopolitik, sanat tarihi, arkeoloji, kamu yönetimi, kent bilimi, halk bilimi ve demografi ile etkileşim içinde olup bu bilim dallarından geniş ölçüde yararlandığı gibi onlarla birlikte adeta şekillenmekte ve gelişmektedir. Son yarım yüzyılda ortaya çıkan ve birbirleriyle geniş etkileşim içinde olan etnopsikoloji, etnofelsefe, etnososyoloji, etnoekoloji,

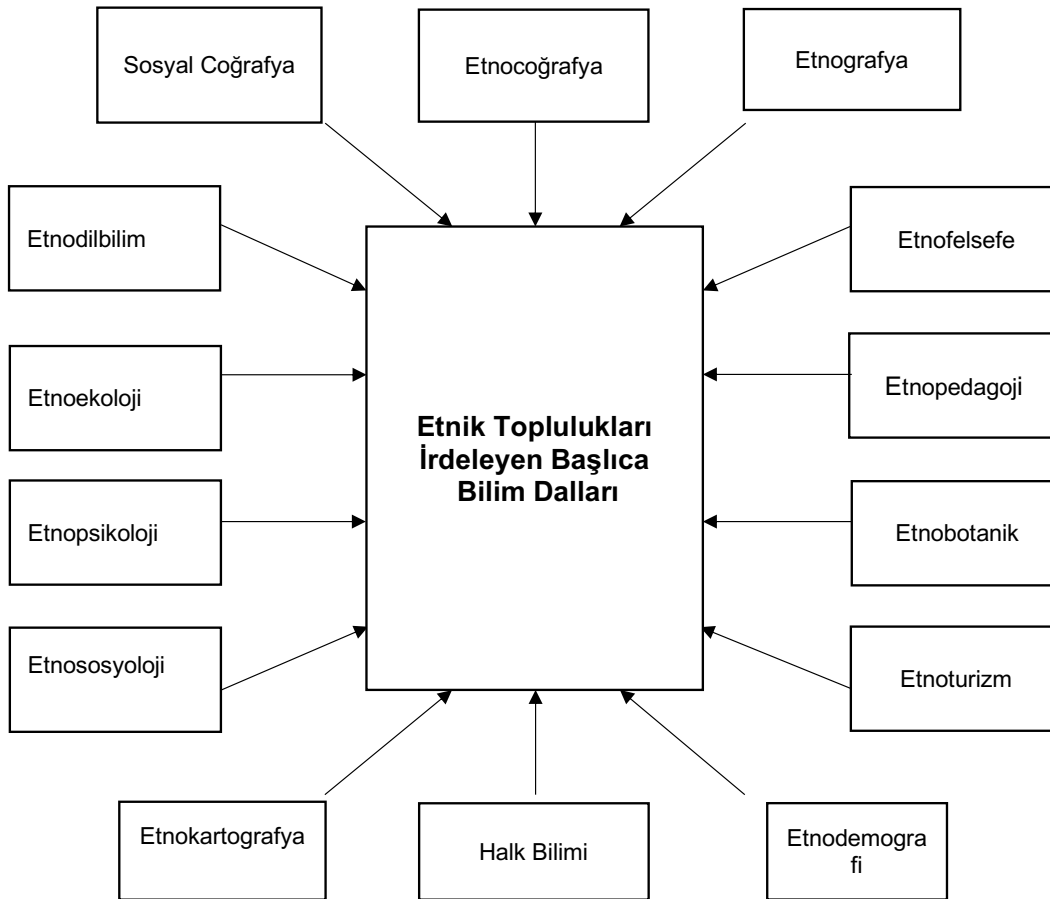
etnokartografya, etnopedagoji, etnopolitika, etnodilbilim, etnobotanik ve etnodemografya gibi yeni bilim dallarının ortak noktası tümünün etnosları ve etnik topluluklar penceresinden kendi bilim dallarını irdelemeleridir. Özetle, XXI. yüzyıl etnosların ve azınlıkların yeniden keşfedildikleri bir yüzyıl olduğundan dolayı, etnomüzikten etnosporlara kadar etnosların girmediği bir bilimsel alan neredeyse kalmamıştır.

Şekil 1: Etnocoğrafya'nın etkileşim içinde olduğu başlıca coğrafya dalları

Ülkeler coğrafyası, sosyal coğrafya, diller coğrafyası, dinler coğrafyası, nüfus coğrafyası, yerleşme coğrafyası, sağlık coğrafyası, dünya bölgesel coğrafyası, siyasi coğrafya ve tarihi coğrafya etnocoğrafya ile derin etkileşim içinde olan coğrafya bilim dallarının başında gelirler (Şekil 1). Kültür coğrafyasının önemli bir parçası olan etnocoğrafya, etnik toplulukların coğrafi dağılımını ve kökenini, onların kültürel, siyasi, tarihsel ve sosyo-ekonomik özelliklerini irdelediği gibi etnik topluluklar arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları da ortaya koymaya çalışan yeni bir bilim dalıdır. Bu yeni bilim dalının en büyük yardımcıları ise, etnokartografya ve etnodemografya bilimleridir.

Etnoslarla ilgilenen bilimlerin kendi aralarındaki çok yönlü etkileşimi sonucunda son 40-50 yıl içinde bazı yeni uygulamalı bilimler ortaya çıkmıştır: paleoetnografya (arkeolojik materyallerden halkların kültürel ve günlük özelliklerini inceler), etnodilbilim (dillerin kökeni problemini etnik süreçlerle ilişki içinde inceler) ve etnoekoloji (etnik toplulukların doğal çevre ile etkileşim mekanizmalarını ortaya çıkarır) bunların başında gelir.

Şekil 2: Etnik Toplulukları İrdeleyen Başlıca Bilim Dallarını

Coğrafyanın en önemli yöntemlerinden biri kartografya veya haritalama yöntemi olduğundan, son yarım yüzyılda etnokartografya gibi yeni bir bilim dalının ortaya çıkması tesadüfi değildir. Etnik haritalar, çeşitli etnik toplulukların mekânsal ilişkilerini ve coğrafi sınırlarını yansıtır, bu da bölgesel veya küresel ölçekte etnik anlaşmazlıkların nedenlerini, gelişimini ve sonuçlarını tanımlama ve anlamlandırmaya yardımcı olmaktadır.

İlk olarak etnocoğrafyayı, bağımsız bir bilim olarak ortaya çıkması, bir yazar ve etnograf olan V. G. Bogoraz tarafından 1928 yılında “*Küresel Ölçekte Kültürlerin Yayılışı. Etnocoğrafyanın Temelleri*” başlıklı ünlü çalışması ile yapılmıştır. Bu çalışmasında Bogoraz, insanlığı, ırklara, milletlere, topluluklara ve kabilelere ayırarak, tüm küresel kültürü ve tüm insanlığı kendi tarihsel ve coğrafi çeşitliliğinde ele almıştır. Gözden kaçırılmaması gereken bir şey daha var: Daha 1911 yılında “Çingenerin Etnocoğrafyası” başlığı altında kolektif bir çalışma ABD’de yayınlanmıştır. Dikkat çekici bir gerçekte şu ki, geçmişte coğrafya ve etnografya arasındaki en başarılı bilimsel yayınlar teorik çalışmalarla değil, betimsel çalışmalarla ortaya çıkmıştır. 1903 yılında Belçikalı coğrafyacı Elise Rerkü’nün (“*Mekân ve İnsan. Genel Tarih*”) başlıklı çalışması dünyanın en eski etnocoğrafya yayınlarının başında gelmektedir (Slayevkov, 2006).

Etnocoğrafyanın araştırma alanlarından en öncelikli olanı doğal çevrenin etnik toplulukların kültürel özellikleri üzerindeki etkisini irdelemek, böylece coğrafi ortamın milli veya etnik kültürler üzerinde hangi olumlu veya olumsuz sonuçlara yol açtığını ortaya koymaktır. Fakat XXI. yüzyılın başında doğal ortamdan çok jeopolitik gelişmeler, siyasal bloklar ve küresel aktörler milli veya etnik kültür üzerinde daha etkili olmaya başlamışlardır. Küresel politik gelişmeler, devletler arasındaki ekonomik ve siyasi rekabet, kıtalar ve ülkeler arasında cereyan eden büyük göç dalgaları birçok ülkeyi veya toplumu doğrudan etkilemektedir. Siyasi, ekonomik ve kültürel emperyalizm küreselleşme dalgasını arkaya alarak artık sınır tanımaz olmuştur. Böylece etnocoğrafya araştırması yapan bilim uzmanlarının önünde demografik kriz, dinsel çatışmalar, etnik terör, önlenemeyen göç, bölücülük faaliyetleri, azınlık hakları ve hızla güçlenen milliyetçilik gibi yeni problematik araştırma alanları oluşmaktadır.

XXI. yüzyılda etnocoğrafya biliminin hangi alanlarda çalışmalar yaptığı, hangi işlev ve görevleri üstlendiği ve hangi konuları tartıştığı özetlenerek dört alt başlık altında yazılmıştır (Wikipedia, 2019):

A) Etnocoğrafyanın Bölgesel, Ulusal ve Küresel Görevleri

- Milletlerin, etnik toplulukların veya etnik grupların; kıtalar, ülkeler, bölgeler, yöreler ve yerleşmeler bazındaki coğrafi dağılımını ve bunun sonuçlarını tespit etmek.
- Irksal, siyasal, dinsel veya etnik azınlıkların; kıtalar, ülkeler, bölgeler, yöreler ve yerleşmeler bazındaki coğrafi dağılımını ve bunun sonuçlarını tespit etmek.
- Bölgesel, ulusal ve küresel ölçekteki göç dalgaları veya mülteci akınları sonucunda bir coğrafi mekân içinde değişime ve farklılaşmaya uğrayan iktisadi, siyasi, kültürel ve demografik yapının özelliklerini ortaya koymak.
- Bölgesel, ulusal ve küresel ölçekte belirli bir coğrafi mekân içindeki etnik toplulukların veya grupların ortak gelenek-görenekleri ve normları, ortak dil ve dinsel inançları, ortak tarihsel bellek ve bilinç, ortak iktisadi ve yaşam unsurları, ortak sosyal ve politik organizasyon biçimlerini belirlemek ve tartışmak.
- Küresel ölçekte dünya nüfusunun etnik yapısı ve coğrafi dağılımını irdelemek. Örneğin, kıtalar, ülkeler, bölgeler, yöreler veya şehirler bazında nüfusun etnik yapısı ve başlıca özelliklerini araştırmak ve haritalamak.
- Coğrafi şartlandırma ve etnik süreçlerin bölgesel farklılıkları bir yandan etnik süreçlerin değişimine, diğer yandan da etnik kimliklerin farklılaşmasına yol açmaktadır. Örneğin, geleneksel kültür ve yaşam biçimlerinin modifikasyonu, üst ve alt kültür arasındaki dikey ilişkiler ve etkileşimler, bazı kültür ve yaşam biçimlerinin standartlaştırılması ve birleşimi, hızlı nüfus artışı veya göç sonucu meydana gelen kültürel ve etnik değişimler bunlara örnektir.
- Etnik bölgelerin tanımlanması ve yaşam sınırlarının belirlenmesi, etnik topluluğun yer aldığı mekân sınırlarının tespit etmek ve bunu haritalamak.
- Etnik bölgeler arasındaki ilişki ve etkileşimleri ortaya koymak.
- Belirli etnik bölgeye özgü maddi ve manevi kültür unsurlarını belirleyip haritalamak.

B) Etnocoğrafyanın Etnik Toplulukları İrdeleme ve Araştırma Görevleri

- Belirli coğrafi mekânlar üzerinde etnik toplulukların farklı ölçütlere göre belirlenmesi, sınıflandırılması ve haritalandırılmasını gerçekleştirmek.
- Etnik bölgelerin sınırları, yayılışı ve coğrafi konumu. Etnik toplulukların veya etnik grupların oluşumu, gelişimi ve coğrafi dağılışı ortaya koymak.
- Etnik toplulukların oluşması ve gelişmesinde coğrafi ortamın (fiziki, beşeri ve ekonomik unsurların) rolü ve önemini ortaya koymak.
- Coğrafi özelliklere göre etnik toplulukların sınıflandırılması veya etnik grupların gruplandırılmasını gerçekleştirmek ve haritalamak.
- Etnik topluluğun yer aldığı mekân sınırları içinde yöresel ve bölgesel farklılıkların varlığı, bunların sebep ve sonuçlarını irdelemek ve haritalamak.
- Farklı etnik topluluklarına mensup nüfus bileşenlerinin eşit olmayan coğrafi dağılımı ve bunun sonucunda ortaya çıkan yerel etnik ve kültürel farklılıkların araştırılması.
- Etnik toplulukların demografik, sosyal ve folklorik özelliklerini irdelemek ve haritalamak.
- Etnik toplulukların nitel ve nicel değişimi ile nüfus yoğunluğunu ortaya koymak.
- Etnik toplulukların yerleşim biçimleri, konut türleri, arazi ve ekosistem etkileşimleri, kentleşme biçimleri ve şehirleşme düzeylerini irdelemek ve haritalamak.
- Etnik topluluklar arasındaki rekabet ve çatışmalar, etnik terör, etnik göçler, etnik özgürlük hareketleri ve etnik kökenli jeopolitik sorunları analiz etmek ve yorumlamak.

C) Etnocoğrafyanın Coğrafi Mekân Analiz Etme Görevleri

- Sınırları belirlenmiş bir coğrafi mekân içinde nüfusun etnik ve dinsel dağılımını belirlemek, çoğunluk ile azınlık arasındaki karmaşık ilişkileri aydınlatmak, bunun nedenlerini ve sonuçlarını tartışmak.
- Sınırları belirlenmiş bir coğrafi mekân içinde bir topluluğun, bir grubun, bir azınlığın, bir aşiretin kültürel, sosyo-ekonomik ve demografik özelliklerini belirlemek.
- Sınırları belirlenmiş bir coğrafi mekân içinde bir topluluğun, bir grubun, bir azınlığın, bir aşiretin aile ve nüfus yapısını, işsizlik ve istihdam özelliklerini, ekonomik kazanç ve gelir durumunu, politik tercih ve siyasal eğilimlerini, gelenek-görenek ve folklor özelliklerini, dinsel dağılım ve inanç tercihlerini, sağlık ve eğitim durumunu belirlemek.
- Sınırları belirlenmiş bir coğrafi mekân içinde bir topluluğun, bir grubun, bir azınlığın coğrafi ortam ile etkileşimlerini ortaya koymak, bunun nedenlerini ve sonuçlarını tartışmak.
- Sınırları belirlenmiş bir coğrafi mekân içinde bir topluluğun, bir grubun, bir azınlığın ürettiği kültürel değerlerinin ve gelenek-göreneklerin oluşmasında coğrafi koşullarının ve ekolojik faktörlerin etkilerini belirlemek, bunun nedenlerini ve sonuçlarını tartışmak.
- Sınırları belirlenmiş bir coğrafi mekân içinde milletler arasında, azınlıklar arasında, aşiret veya inanç grupları arasındaki karmaşık ilişkileri ve etkileşimleri belirlemek.
- Sınırları belirlenmiş bir coğrafi mekân içinde farklı etnik toplulukların oluşturdukları farklı yerleşim merkezleri arasındaki sosyo-kültürel, ekonomik ve politik etkileşimleri belirlemek ve yerleşim ağı özelliklerini ortaya koymak.
- Sınırları belirlenmiş bir coğrafi mekân içinde etnik ve kültürel faktörlerin etkisiyle yerleşim tiplerini, yerleşme yoğunluklarını, iskân ve konut özelliklerini, yerleşme düzenini ve yerleşme sürelerini araştırmak, tüm bunların bölge halkı tarafından benimsenmişlik derecelerini irdelemek.

- Sınırları belirlenmiş bir coğrafi mekân içinde bir topluluğun, bir grubun, bir azınlığın coğrafi dağılımı ve nüfus yoğunluğunu, yerleşme ve göç eğilimlerini, kentleşme özelliklerini ve şehirleşmenin getirdiği dinamiklerini ortaya koymak.
- Sınırları belirlenmiş bir coğrafi mekân içinde toplumsal ayrışmaları, etnik ve dinsel kökenli çatışmaları, terör ve ayrılıkçı hareket girişimlerini, etnik kökenli ulusal sorunları ve jeopolitik tehditleri araştırıp irdelemek.
- Sınırları belirlenmiş bir coğrafi mekân içinde çoğunlukla azınlıklar arasındaki etkileşimler, egemen dinsel grup ile azınlık inanç grupları arasındaki ilişkiler, ayrıca ulus devletle etnik topluluklar arasındaki karmaşık ilişkileri araştırıp tartışmak.
- Sınırları belirlenmiş bir coğrafi mekân içinde etnik ve dinsel topluluklar ile ırksal veya etnografik gruplar arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymak.
- Sınırları belirlenmiş bir coğrafi mekân içinde nüfusun etnik yapısını, nüfusun dinsel yapısını, nüfusun dil tercihlerini, nüfusun yerleşim tercihlerini araştırıp ortaya koymak.
- Sınırları belirlenmiş bir coğrafi mekân içinde bir topluluğun, bir grubun, bir azınlığın doğal çevre ve ekolojik ortam ile etkileşimleri sonucunda gelenek-göreneklerinde, mutfak kültüründe, giyim kuşamlarında, mimari tercihlerinde, tüketim ve beslenme alışkanlıklarında, konut yapı malzeme tercihlerinde ne gibi değişikliklerin ortaya çıktığını irdelemek.

D) Etnocoğrafyanın Eğitim-Öğretim Görevleri

- Ülkemizin ve dünyamızın etnik sorunlarına karşı duyarlı, bilgili ve bilinçli öğrenciler yetiştirmek.
- Coğrafi koşulların etnik toplulukların kültürel, sosyal ve ekonomik özelliklerini nasıl etkilediğini öğrencilere öğretmek.
- Doğal ortam ve coğrafi koşulların etnik topluluklar arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları nasıl belirlediğini öğrencilere öğretmek.
- İnsan ile doğa, toplumsal çevre ile doğal çevre arasındaki karşılıklı etkileşimlerin azınlıklara ve etnik topluluklara nasıl yansıdığını, onların kültürlerini nasıl biçimlendirdiğini öğrencilere öğretmek.
- Birbirlerinden farklı medeniyetlerin, kültürlerin, toplumların coğrafi, sosyal ve kültürel özelliklerini öğrencilere öğretmek.
- Devletlerin ve toplumların kültürel ve etnik yapılarını karşılaştırarak, öğrencilere ülkeleri, kıtaları ve dünyayı daha sağlıklı tanımlarını sağlamak.
- Yerel, ulusal ve küresel ölçekteki siyasi sorunlara, mülteci göçlerine ve azınlık haklarına yurttaş duyarlılığı gösteren öğrenciler yetiştirmek.
- Jeopolitik sorunlar ve etnik problemleri çözmeye istekli, gönüllü görev ve sorumluluk alan bilinçli öğrenciler yetiştirmek.
- Etnocoğrafya öğretimi ile hem çocukların toplumsallaşması ve dünya vatandaşı olmalarında, hem de etnik sorunları araştırma ve sorgulama becerilerini geliştirmede büyük katkılar sağlamak.
- Etnocoğrafya öğretimi hem öğrencilere bilgi ve beceri, hem olumlu değer yargıları ve davranışlar kazandırır, hem de onların inceleme, keşfetme ve gözlem yeteneklerini geliştirir.
- Etnocoğrafya öğretimi hızla küreselleşen ve giderek “küçülen” dünyada birbirlerinden farklı ulusları, devletleri ve kültürleri tanıma ve yakınlaştırmada öğrencilere dünya vatan bilincini en iyi yansıtan derslerin başında gelir. Böylece bir yandan ülke ve vatan sevgisi, diğer yandan da dünya ve insanlık sevgisini aynı anda öğrencilere benimseten derslerden biridir.

Sonuç olarak, etnocoğrafya farklı halkların veya insan topluluklarının coğrafi dağılımını, onların yaşadıkları coğrafi bölgelere göre dil, din, folklor, ırksal görünüm ve kültürel miras gibi topluluk özelliklerini inceler. Etnocoğrafya, yerel halkların ve etnik toplulukların coğrafi çevre ve doğal ortamdaki etkileşimlerini araştırır ve bu etkileşimin onların yaşam biçimlerini, gelenek-göreneklerini ve kültürel eğilimlerini nasıl etkilediğini irdeler. Ayrıca sınırları belirlenmiş bir coğrafi mekân üzerinde, belirli bir zaman diliminde yerel halkların ve etnik toplulukların coğrafi mekânla olan siyasi, iktisadi ve kültürel bağlılığını araştırır. Yerel halkların sosyo-kültürel, demografik ve iktisadi özelliklerinden elde edilen bilgi ve deneyimler etnocoğrafya araştırmacılarına, aynı coğrafi mekânı paylaşan topluluklar arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların sebeplerini ve sonuçlarını anlamalarını sağlamaktadır.

Şekil 3: Etnocoğrafya biliminin başlıca ilgi alanları

Küresel politik dinamikler, karmaşık uluslararası ilişkiler, derin ulusal çıkarlar ve dizginlenemeyen küreselleşmenin sonucunda bugün etnocoğrafya çok farklı bir bilimsel zemine oturtulmuş, derin bir başkalaşmaya uğramış, büyük güçlerin ve siyasal çıkarların yönlendirmesinde kalmış ve sonuçta bazen büyük tartışmalara yol açacak bilimsel bulgular sunmaya başlamıştır. XXI. yüzyılın etnocoğrafyası dinsel inançların yayılışı, azınlık hakları ve etnik milliyetçilik, göçmen kitleleri ve mülteciler, inanç özgürlükleri ve azınlık folkloru, siyasi ve kültürel çatışmalar ile daha çok ilgilenmeye yönelmiştir. Tüm bunlar kaçınılmaz olarak etnocoğrafya bilimini iktisadi ve idari yöneticilerin, devlet ve siyasi elitin emellerine hizmet edecek siyasallaşmış bir bilimsel araca dönüştürmüştür. Özetle, sosyoloji, demografi, tarih ve antropoloji gibi son çeyrek yüzyılda etnocoğrafya da siyasallaşmaya başlamış, böylece yavaş yavaş göreceli ve değişken “kaygan bilime” dönüşmüştür.

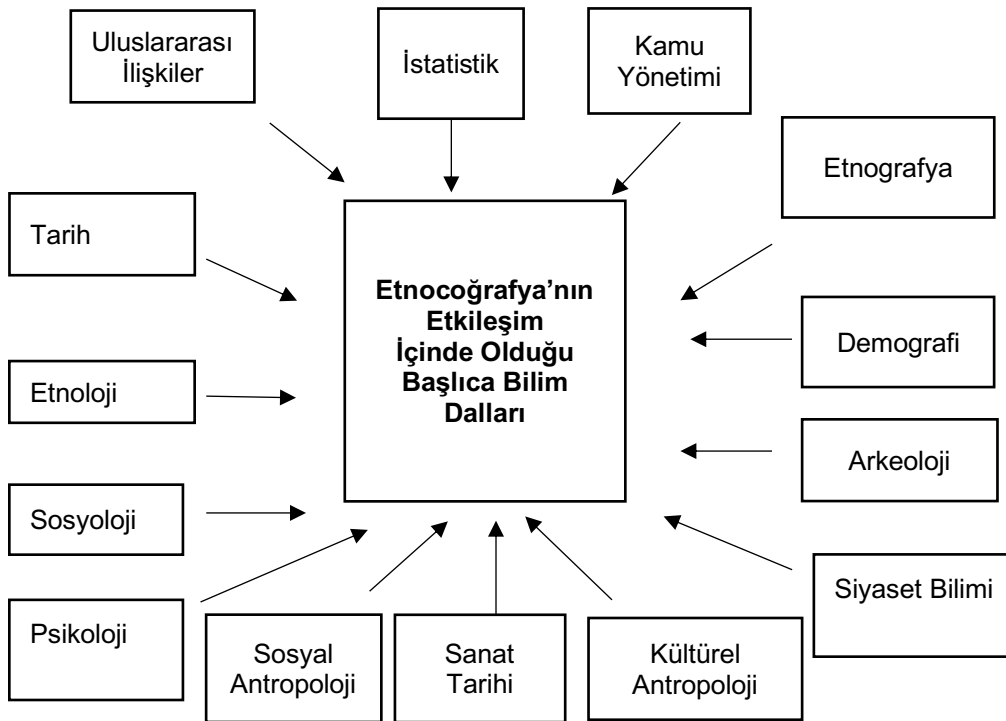
XXI. yüzyılın başında evrimleşen etnocoğrafya tüm tartışmalı konularıyla, tüm göreceli kimliği ile problem çözme bilimine doğru hızla ilerlemektedir. Yeni etnocoğrafya artık sosyo-kültürel, demografik, ekonomik veya siyasi sorunlara sağlıklı teşhisler ve doğru yanıtlar arayan bir bilime evrimleşmiştir. Fakat bilim, kültür, etnik kimlik, azınlık ve etnik politika gibi kavramlar tartışmalı ve göreceli olduklarından dolayı etnocoğrafyanın da farklı ülke ve toplumlarda değişken ve farklı sonuçlar doğurması doğal ve beklenen bir sonuçtur.

XXI. yüzyılın etnocoğrafyası aşağıdaki sorulara yanıt aramaktadır:

- Aynı coğrafi mekân sınırları içinde yaşayan etnik topluluklar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar, rekabet ve çatışma olasılıkları nelerdir?
- Aynı coğrafi mekân sınırları içinde neden bazı kültür bölgeleri yok olurken, yeni kültür bölgeleri ortaya çıkmaktadır?
- Aynı coğrafi mekân sınırları içinde neden bazı diller, bazı inanç grupları veya bazı azınlıklar asimilasyona uğramıştır?
- Aynı coğrafi mekân sınırları içinde neden bazı gelenek-görenekler veya folklor özellikleri sürdürülürken bazıları ise yok olmuştur?
- Aynı coğrafi mekân sınırları içinde yaşayan etnik topluluklar arasında neden gelişmişlik ve refah düzeyi bakımından büyük farklılaşma vardır?
- Aynı coğrafi mekân sınırları içinde yaşayan ırksal veya dinsel gruplar arasında neden gelişmişlik ve refah düzeyi bakımından büyük farklılaşma vardır?
- Aynı coğrafi mekân sınırları içinde yaşayan etnik topluluklar aynı doğal koşullara maruz kalmış aynı coğrafi ortamdan etkilenmiş olmalarına rağmen neden yaşam kalitesi, politik tercih, okullaşma düzeyi veya demografik özellikler bakımından farklılaşma göstermektedirler?
- Aynı coğrafi mekân sınırları içinde yaşayan etnik topluluklar aynı doğal koşullara maruz kalmış aynı coğrafi ortamdan etkilenmiş olmalarına rağmen neden farklı maddi ve manevi kültür unsurları üretmektedirler? Aynı coğrafi sınırlar içindeki kültürel miras farklılaşmasının nedenleri nelerdir?
- Aynı coğrafi mekân sınırları içinde yaşayan etnik topluluklar farklı nüfus artış hızlarına sahipse uzun zaman içinde hangi milletler çoğunlukta ve hangi milletler azınlıkta kalma riskleri vardır?

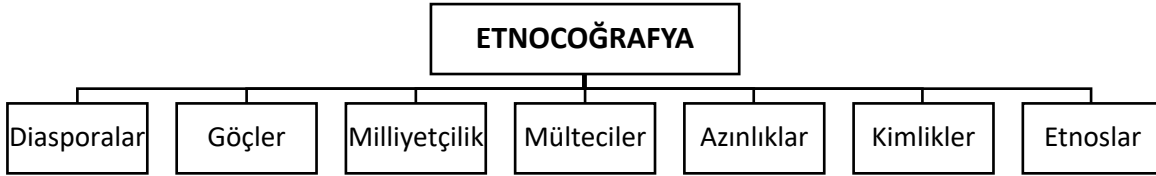
- Ulusal ve uluslararası göç dalgaları bir bölgenin veya ülkenin demografik özelliklerini ve nüfus yapısını nasıl değiştirebilir?
- Ulusal ve uluslararası göç dalgaları bir bölgenin veya ülkenin ekonomik, toplumsal ve siyasal düzenini nasıl değiştirebilir?
- Ulusal ve uluslararası göç dalgaları bir ülkenin devlet güvenliğini, siyasi birliğini, iktisadi istikrarını veya sınır bütünlüğünü nasıl tehdit edebilir?
- Belirli bir coğrafi mekân sınırları içinde yaşayan bireylerin dinsel, etnik ve kültürel aidiyeti neden farklılaşmaktadır?
- Belirli bir ülkenin sınırları içindeki demografik, kültürel ve sosyal değişimler uzun vadede o devletin güvenliğini ve ulusal bütünlüğünü nasıl etkileyebilir ve bunun jeopolitik sonuçları neler olabilir?
- Belirli bir ülkenin sınırları içindeki etnik azınlıkların kültürel, ekonomik ve siyasal talepleri o devletin güvenliğini ve ulusal bütünlüğünü nasıl etkileyebilir ve bunun jeopolitik sonuçları neler olabilir?
- Belirli bir ülkenin sınırları içindeki etnik çatışmaların nedenleri, gelişimi ve sonuçları nelerdir?

Yukarıdaki örnekler kuşkusuz daha da çoğaltılabilir. Fakat tüm bu örneklerden sonra yapılacak genel değerlendirme şöyle özetlenebilir. Çok farklı bilimlerle etkileşim içinde olan etnocoğrafya, beşeri coğrafyanın içinde yer alan disiplinler arası bir bilim dalıdır. Etnocoğrafya bilimi, bir mekânın kültürel görünümünü ve etnik yapısını, o mekân sınırları içindeki bireylerin yaşamını, değerlerini ve gelenek-göreneklerini irdelediği gibi, farklı toplulukların farklı sosyo-kültürel özelliklerini, azınlıkların isteklerini ve siyasal taleplerini, etnik grupların demografik, kültürel ve siyasal özelliklerini de irdelemektedir. Bu nedenle siyaset biliminden kentleşme bilimine, uluslararası ilişkilerden sosyolojiye, demografiden etnolojiye, antropolojiden sanat tarihine kadar çok sayıda bilim dalı ile kaçınılmaz bir etkileşim içindedir. Aynı zamanda etnocoğrafya, akademisyenlerden yerel yöneticilere, eğitimcilerden siyasetçilere, belediye başkanlarından milletvekillerine, antropologlardan gazete köşe yazarlarına kadar birçok bireyin uzmanlaşmasında, sağlıklı araştırmalar yapmasında ve yaptığı görevi yerine getirmesinde büyük faydalar sağlayan bir bilim dalıdır. Bölgesini, ülkesini ve dünyayı sağlıklı okumasına; etnik, kültürel ve jeopolitik olayları çok boyutlu ve derinlemesine analiz etmesine; yerel, ulusal ve küresel sorunlara objektif çerçeveden bakmasına; sosyal, kültürel ve siyasal problemleri çözmesine yardım eden bir bilim dalıdır.

Şekil 4: Etnocoğrafyanın etkileşim içinde olduğu başlıca bilim dalları

Etnik kimlikler, azınlık hakları, milliyetçilik, dinsel çatışmalar, diaspora, mülteciler, çokkültürlülük, göç sorunları ve kültürel görünüm XXI. yüzyılın moda araştırma konuları olup, bunlarla ilgili binlerce makale, kitap yayınlanmış ve yayınlanmaya da devam etmektedir. Ayrıca etnos, etnik kültür ve etnik topluluklarla ilgili araştırmalar o kadar çoğaldı ve çeşitlendi ki yüzlerce yeni bilim alanı ve yüzlerce yeni bilimsel kavram ortaya çıktı: etnofolklor, etnospor, etnomüzik, etnokültür, etnotarih, etnoturizm, etnofelsefe, etnopedagoji, etnopsikoloji, etnososyoloji, etnodemografiya, etnobotanik, etnopolitika, etnomilliyetçilik ve etnoistatistik bunlardan sadece ilk akla gelenlerdir. Kuşkusuz tüm bu yeni bilim alanları ile etnocoğrafya kaçınılmaz bir etkileşim içinde gelişecek ve şekillenecektir. Hem onlardan belirli ölçüde faydalanacak hem de bu yeni bilim kollarının coğrafi görünüm kazanmasına katkı sağlayacaktır.

Şekil 5: Etnocoğrafya araştırmacılarının tartıştığı başlıca problematik konular

Etnocoğrafya araştırmaları, eski çağlardan XXI. yüzyıla kadar insanlık tarihi boyunca dünyanın etnik topluluklarının tüm taksonomik seviyelerini kapsamaktadır. Mekân, zaman ve kültür etnocoğrafya araştırmalarını belirleyen en önemli üç etkidir. Bu nedenle milletlerin ve etnik toplulukların demografik, kültürel veya ekonomik özellikleri irdelenirken coğrafi mekân ile etkileşim, tarihsel süreç ve zaman içinde değişim ve tüm bunların kültürel yansıması yapılan etnocoğrafya araştırmalarında büyük önem taşımaktadır. Etnocoğrafya araştırmaları esnasında başlıca kaynaklar olarak istatistiksel veriler, ölçek ve anket sonuçları, durağan ve dinamik gözlemler, tarihsel belgeler, arkeolojik verileri, arazi çalışmaları, nüfus sayımı verileri ve benzeri kaynaklar kullanılmaktadır (dic.academic.ru, 2019).

3. TÜRKİYE ÜNİVERSİTELERİNDE ETNOCOĞRAFYA DERSLERİNE NEDEN İHTİYAÇ VARDIR?

Özgürlükler yüzyılı olan XXI. yüzyılın en büyük özelliklerinden birisi de “hak arama yüzyılı” olmasıdır. Çocuk hakları, kadın hakları, tüketici hakları, demokrasi hakları, öğrenci hakları, işçi hakları, hayvan hakları aklımıza ilk gelen hak arama mücadeleleri oldukları gibi bunların arasında devletlerin korkulu rüyası olan etnik haklar ve azınlık hakları da unutulmamalıdır. Bir başka anlatımla yaşadığımız yüzyılın en büyük özelliklerinden birisi etnik kimliklerin ve ulus devletlerin sorgulandığı, dinsel mezhepçiliğin ve milliyetçilik akımlarının hızla yaygınlaştığı, azınlık sorunlarının iç savaşları tetiklediği bir yüzyıla dönüşmesidir. Böylesine bir siyasal ortamda dinsel ve etnik yapısını, ulusal kültürel profilini, kendi topraklarındaki azınlıkları ve inanç mezheplerini tanımayan veya görmezden gelen devletler er ya da geç ciddi toplumsal ve politik sorunlarla yüzleşebilirler. Bu yüzleşmeler bir bölgesel sorunun önce ulusal soruna, daha sonra ise küresel soruna evrimleşmesi ile sonuçlanabilir ve Suriye iç savaşında olduğu gibi binlerce kişinin ölümü ve milyonlarca kişinin mülteci olarak vatanlarını terk etmesi ile bitebilir. Özetle çok kimlikli bir demografik yapı, heterojen etnik portre, küçümşenen dinsel farklılıklar Abhazya, Doğu Timor, Güney Sudan, Eritre, Kırım ve Kosova örneklerinde olduğu gibi ulus devletlerin çatırdamasına neden olabilir. Sorunlarla yüzleşmek, sorunları bilimsel zeminde tartışmak, sorunların anatomisini irdelemek ancak sağlıklı önermelerle mümkündür. Türkiye’deki üniversitelerde okutulmayan ama Avrupa’da birçok ülkede okutulan etnocoğrafya dersi bu bilimsel önermelerden sadece biridir.

Son çeyrek yüzyılda “Etnocoğrafya” dersi Rusya’daki üniversitelerin hem coğrafya, tarih ve eğitim fakültelerinde, hem de fen ve edebiyat fakültelerinin müfredat programlarına dâhil edilmiş yeni derslerinden biridir. Bilim uzmanları tarafından Rusya Federasyonunda hazırlanan ilk etnocoğrafya programı 1994 yılında Moskova Devlet Üniversitesi Coğrafya Bölümü’ne sunulmuş ve bugün büyük ölçüde revize edilmiş halde eğitim-öğretimdeki rolünü sürdürmektedir. Bu çalışmanın kaleme alınmasının ana nedenlerinden birisi de işte bu sorudur: Rusya’da olduğu gibi Türkiye’de de etnocoğrafya dersine ihtiyaç var mıdır?

Türkiye’deki üniversitelerde özellikle de coğrafya bölümleri, tarih ve sosyoloji bölümleri, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimleri ve benzeri sosyal alanlardaki eğitim programlarında etnocoğrafya dersinin dâhil edilme ihtiyacı aşağıdaki gerekçelerle açıklanabilir:

- 1) Son yıllarda Türkiye’de ve dünyada “ulus devlet”, “azınlık hakları”, “milli bilinç”, “etnik kimlik”, “ulusal aidiyet”, “mülteci göçleri”, “ırk ve ırkçılık”, “jeopolitik çıkarlar”, “yurttaşlık modelleri”, “milliyetçilik” ve “ulusal güvenlik” gibi kavramlarının daha gür sesle tartışılması, etnik kimliklere ve etnik sorunlara olan toplumsal, siyasal ve bilimsel ilginin artmasını tetiklemiştir. Tüm bu gelişmelerin sonucunda eğitim-öğretimde ve özellikle de üniversitelerde etnocoğrafya gibi kimlikleri, azınlıkları ve toplulukları irdeleyen derslere ihtiyaç duyulması doğal bir sonuçtur.

- 2) XXI. yüzyılın başında Balkanlar, Orta Asya ve Ortadoğu bölgeleri ile dünya genelinde meydana gelen önemli siyasi değişikliklerin yaşanmış olması:
- Bizleri etnik ve dinsel çatışmalar ile mülteci göçlerini anlamaya itmektedir,
 - Bizleri küresel ve bölgesel siyasi sorunları idrak etmeye itmektedir,
 - Bizleri bilmediğimiz “ötekiyi” tanımaya ve onunla empati kurmaya itmektedir,
 - Bizleri farklı toplumların kültürel özelliklerini, yaşayışını ve geleneklerini öğrenmeye itmektedir,
 - Bizleri “etnos”, “din”, “dil”, “kültür”, “diaspora”, “kimlik”, “ulus” ve “azınlık” gibi kavramları tartışmaya itmektedir.

Sonuçta, etnocoğrafya bu kavramların sorgulandığı ve özgürce tartışıldığı derslerin başında gelmektedir.

- 3) Eritre, Güney Sudan, Abhazya, Kosova, Doğu Timor ve Güney Osetya örneklerinde olduğu gibi ulus devletlerin bölünüp parçalanmasında en büyük etkenlerin başında kültürel farklılaşma, azınlık hakları, etnik milliyetçilik ve siyasi uyumsuzluklar gelmektedir. Bir başka deyişle XXI. yüzyılın başında azınlık hakları ve milliyetçilik, çatırdayan ulus devletler ve sorgulanan milli bilinç hiç olmadıkları kadar siyasal gündemi belirlemişlerdir. Ülkemizdeki öğrencilerin ise, bu tartışılan konuların çok uzağında oldukları görülmektedir. Etnocoğrafya, öğrencilerin hem bölgesel ve ulusal sorunları algılamalarında, hem yaşadıkları ülkeyi ve dünyayı tanımalarında, hem de farklı halklara ve kültürlere karşı empati ve hoşgörü ile yaklaşmalarında önemli işlevler ve roller üstlenmektedir.
- 4) XXI. yüzyılın başında inanç sistemleri, azınlık hakları, ırkçılık olayları, ayrılıkçı terör örgütleri, dinsel cemaatler, uluslararası göçler ve etnik azınlıklar tüm dünyada büyüteç altında irdelenmektedirler. Doğal olarak da bu konularda yapılmış bilimsel çalışmalarda hem ulusal hem de küresel ölçekte adeta bir ilgi ve yaygın patlaması vardır. Etnos, etnik aidiyet, etnik bilinç, etnik kimlikler, etnik çatışmalar, etnisite tipleri ve etnik azınlıklar dünyadaki sosyal bilimciler tarafından sıklıkla tartışılırken, bilimsel literatürde bu kavramlarla ilgili yeni teoriler, yeni tanımlamalar ve yeni bilimsel kuramlar da havada uçmaktadır. Tüm bunların sonucunda etnik sosyoloji, etnik psikoloji, etnik antropoloji, etnik siyaset ve etnik demografi son çeyrek yüzyılda yeni türeyen araştırma alanları olarak karşımıza çıkmaktadır.
- 5) Resmi ideoloji ve devlet politikaları, mit ve efsaneler, bilimsel gerçekler ve yazılmayan doğrular, tarihsel geçmiş ve hayal edilen gelecek gibi karmaşık faktörler zaman ve mekâna göre, kişisel bakış ve resmi politik duruşa göre farklı etnik algılar yaratmaya devam etmektedir. Bu nedenle her bilim dalı kendi bilimsel çerçevesinden etnik sorunlara baktığı gibi, her lider ve her devlet yönetimi de aynı sorunlara farklı açılardan bakabilmesi doğal bir sonuçtur. Özetle, etnik topluluklar ile ilgili konular her şeyden önce değişken, tartışmalı ve görecelidirler. Bu konuların tartışmalı ve göreceli olmasını hafifleten en önemli etkenlerden birisi ise sağlıklı ve uzun vadeli devlet politikalarının ve özellikle eğitim politikalarının inşasıdır. Etnocoğrafya bilimi kuşkusuz bu inşanın temel taşlarından biridir.
- 6) Ben merkezli düşünme, ayrımcılık ve ötekileştirme, başkalarını dışlama veya sömürme insanlık tarihi kadar eskidirler. Beyaz-siyah, yerli-göçmen, fakir-zengin, gelişmiş-geri kalmış, kuzeyli-güneyli, köylü-kentli, inançlı-inançsız ve daha yüzlerce tezat insanlar arasında ayrımcılık ve ötekileştirme girişimlerini binlerce yıl tetiklemiştir. Tüm bunların sonucunda bizden ve bizden olmayanlar, benim gibi olan ve benim gibi olmayanların dünyası asırlar boyu şekillenmiştir. Oysa eğitim, her şeyden önce hoşgörü ve alçakgönüllü olmanın, farklılıklara ve azınlıklara empati penceresinden bakmanın, ben ve onlar algısından çok, bizler algısının öğretimidir.
- 7) Etnocoğrafya bilimi bizden olmayanları ve bize benzemeyenleri tanıma fırsatı vermektedir, ötekilerin dillerini ve inançlarını, yaşamlarını ve gelenek-göreneklerini tanıma fırsatı sunmaktadır. Kısaca, bizlerden pek farkları olmadıklarını bizlere öğretmektedir; tüm ırkların, tüm devletlerin, tüm ulusların aynı gezegeni paylaştıklarını bize öğretmektedir; etnik hoşgörü ve saygıyı bize öğretmektedir. Değerler eğitimi ve ahlak eğitiminin tartışıldığı Türkiye’de kültürel ve etnik hoşgörünün de tartışıldığı etnocoğrafyaya ihtiyaç yok mudur?
- 8) Bugün bütün milletler, dinler, medeniyetler ve ülkeler aynı ekolojik kaderi, aynı küresel tehdidi, aynı ölüm korkusunu paylaşmaktadırlar. Bu nedenle insanlık bilinci ile dünyevi kader birliği bilinci kaçınılmaz olarak birleşmelidir. Çünkü tüm insanlar aynı gezegenin vatandaşlarıdır, aynı dünyaya bağımlıdırlar. Bundan dolayı bağımlı olduğumuz biyosfere ve gezegene sahip çıkıp, onları iyileştirmeli ve korumalıyız, ya da kader birliğimiz ile birlikte, bencilliğimiz ve duyarsızlığımızla birlikte yok olmalıyız.

Dünya vatandaşlığını idrak etmek, kader birliğimizi ve gezegen bilincini özümsemekten geçmektedir. Çok geç kalmadan çocukların ruhlarını ve duygularını, düşünce ve davranışlarını değiştirmeliyiz. Çocuklarımıza etnik, dinsel ve kültürel bilinçlerin yanı sıra dünya vatandaşlığı bilincini de yerleştirmeliyiz. Onların küçük kalplerinde vatanseverlik ile birlikte gezegen sevgisi, milli bilinç ile birlikte dünyaya aidiyet bilinci, etnik kimlik ile birlikte dünyalı kinliğini de onlara benimsetmeliyiz. Çocuklarımıza dünyalı olmayı öğretmeliyiz; gezegenimizi benimsemelerini ve sahiplenmelerini; kardeşçe yaşamayı, kucaklaşmayı, paylaşmayı ve hoşgörüyü öğretmeliyiz. Ülke-vatan ile birlikte dünya-vatanı da korumalarını ve sevmelerini öğretmeliyiz. Bu uçsuz bucaksız evrende bu küçük mavi gezegenden başka vatan olmadığını onlara öğretmeliyiz; çünkü tüm ırklar, tüm milletler, tüm dinler, tüm renkler, tüm azınlıklar aynı çatı altında aynı kimliğe, Dünyalı kimliğe, sahiptirler.

Bir etnocoğrafya uzmanı bir coğrafi mekânın irdelemesi ve sağlıklı sonuçlar elde etmesi için hangi araştırmaları yapması gerekir? Bir başka deyişle belirli bir ülkenin etnocoğrafya penceresinden incelenmesi neleri kapsamaktadır? Beşeri coğrafyanın tanınmış Rus bilim uzmanları olan Volski, Maksakovski ve Lipets'in de belirttikleri gibi bir idari birimin veya bir ülkenin etnocoğrafya bakımından çok boyutlu coğrafi analizi ve bilimsel değerlendirilmesi aşağıdaki araştırmaları kapsamaktadır (Volskim, 2001).

- a) Coğrafi mekânın etnik yapısını, etnik hareketlerini ve etnik unsurlarının coğrafi dağılımını ve mekânsal değişimini belirlemek ve irdelemek.
- b) Coğrafi mekân sınırları içinde başat millet ile etnik azınlıkların yapısını, hareketlerini ve coğrafi dağılımını belirlemek ve irdelemek.
- c) Coğrafi mekân sınırları içindeki yörelerde, bölgelerde ve idari birimlerdeki etnik toplulukların coğrafi yoğunluğunu ve bunun sonuçlarını belirlemek ve irdelemek.
- d) Coğrafi mekân sınırları içinde yer alan etnik toplulukların sosyal, iktisadi, kültürel ve demografik özelliklerini belirlemek ve irdelemek.
- e) Coğrafi mekân sınırları içinde yer alan etnik toplulukların tarihsel süreç içindeki nicel ve nitel değişimini belirlemek ve irdelemek.
- f) Coğrafi mekân sınırları içinde yer alan etnik toplulukların sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal sorunlarını belirlemek ve irdelemek.
- g) Coğrafi mekân sınırları içinde yer alan etnik toplulukların sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal istek ve taleplerini belirlemek ve irdelemek.
- h) Coğrafi mekân sınırları içinde yer alan etnik topluluklar ve azınlıklar arasındaki karmaşık ilişki ve etkileşimleri bölgesel ve ulusal ölçekte belirlemek ve irdelemek.
- i) Coğrafi mekân sınırları içinde yer alan etnik toplulukların ulusal güvenlik ve devlet bütünlüğü penceresinden irdelemek.

Diller coğrafyası, dinler coğrafyası, etnocoğrafya ve kültür coğrafyası gibi dersler birçok Avrupa ülkesinde farklı başlıklar altında, farklı içeriklerle ve farklı öğretim programlarıyla okutulmaktadırlar. Aşağıdaki satırlarda bu konuda Rusya'dan bir örnek verilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1: Moskova Pedagoji Üniversitesindeki Etnocoğrafya ve Dinler Coğrafyası Dersinin İçeriği ve Ders Dağılımı (2008 Yılı)

Ders Konu Başlıkları	Toplam Ders Sayısı	Teorik Ders Sayısı	Uygulamalı Ders Sayısı	Bireysel Çalışma Ders Sayısı
1. Etnocoğrafya biliminin tarihsel gelişimi, ilkeleri, kapsamı, amacı ve önemi.	2	2	---	---
2. Etnos, etnik grup, etnik azınlık ve etnik süreçler. Etnik toplulukların özellikleri ve gelişimi.	4	4	---	---
3. Birey-doğa ilişkileri. Etnik toplulukların coğrafi mekân ile etkileşimleri ve sonuçları.	2	2	---	---
4. Irklar coğrafyası. Irkların tanımı, özellikleri ve coğrafi dağılışı.	8	2	2	4
5. Kültür coğrafyası. Küresel ölçekli kültür bölgeleri ve coğrafi dağılışları.	2	2	---	---
6. Diller coğrafyası ve etnolingvistik bölgeler. Dillerin işlevi, coğrafi dağılışı ve sınıflandırılması.	10	2	2	6
7. Dinler coğrafyası. Dinler ve etnik topluluklar. Dinlerin coğrafi dağılışı ve sınıflandırılması.	8	2	2	4
8. Medeniyetler, dinler ve etnoslar. Dünya milletlerin sınıflandırılması.	4	2	---	2
9. Kültürel ve tarihsel özellikler bakımından etnosların sınıflandırılması.	2	2	---	---
10. Etnopolitika ve etnik azınlıklar. Etnik çatışmalar ve etnik sorunların analizi.	3	3	---	---
11. Etnocoğrafya’da terimler ve kavramlar. Etnocoğrafya özellikleri bakımından ülkelerin gruplandırılması.	4	2	---	2
12. Küresel ölçekte devletlerin etnik yapısı. Ülkelerin etnik yapılarını ve etnocoğrafya özelliklerini belirleyen etkenlerin analizi. Yaşadığımız yüzyılda etnik hareketler, etnopolitik ve etnodemografik gelişmeler.	26	2	6	18
TOPLAM	75	27	12	36

Kaynak: <http://geo.1september.ru/articles/2005/04/06>

Rusya Federasyonu’ndaki eğitim ve coğrafya fakültelerinde okutulmakta olan “Etnocoğrafya ve Dinler Coğrafyası” dersi bu ülkenin öncelikli ve zorunlu dersleri arasında yer almaktadır. Tablo 1’de de görüldüğü gibi Moskova Pedagoji Üniversitesinde 2008 yılında uygulanan “Etnocoğrafya ve Dinler Coğrafyası” ders programı toplam 75 ders saatini kapsamaktadır. Bunlardan 27’si teorik ders, 12’si uygulamalı ders ve 36’sı da bireysel etkinlik şeklinde dağılım göstermektedir. Konu başlıklarından da anlaşıldığı gibi etnocoğrafyanın, diller coğrafyasının, ırklar coğrafyasının ve dinler coğrafyasının temelleri bu derste toplanmaya çalışılmıştır. “Etnocoğrafya ve Dinler Coğrafyası” dersi sayesinde üniversite öğrencileri etnik topluluklar, etnik kimlikler, etnik azınlıklar, etnik çatışmalar, dinsel topluluklar, dinsel aidiyetler, dinsel çatışmalar, dil çeşitliliği, dillerin sınıflandırılması, dinsel topluluklar, ırklar, ırkçılık ve ırksal aidiyetler ile ilgili temel bilgiler edinmeleri amaçlanmıştır. Bu ders sayesinde üniversite öğrencileri bir yandan dünya genelindeki etnopolitik, etnokültürel, etnolingvistik ve etnodemografik gelişmeleri ve sorunları öğrenmiş olacaklar, diğer yandan da etnik toplulukların, azınlıkların, inanç gruplarının ve dinsel topluluklarının küresel coğrafi dağılışını kavramış olacaklardır. Etnoloji, antropoloji, demografi, dilbilimi, siyaset bilimi, din bilimi ve halkbilimi alanlarında öğrencilere bilişsel, duyuşsal ve devinişsel beceriler kazandıran bu ders, bugünün öğrencilerine XXI. yüzyılın toplumsal ve siyasal sorunlarla yüzleşebilmelerini sağlamaktadır. Birçok Avrupa ülkesinde okutulan “Etnocoğrafya ve Dinler Coğrafyası” dersinin Türkiye’deki coğrafya, sosyoloji, tarih, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi ve kamu yönetimi gibi sosyal bölümlerinde okutulmasının isabetli olacağı düşüncesindeyim. Dersin başlığı, kapsamı ve içeriği Türkiye koşullarına uygun olarak değiştirilerek ülkemiz üniversite öğrencilerine büyük fayda sağlaması beklenmektedir. Özetle, bu kitabın kaleme alınmasındaki öncelikli nedenlerinden birisi etnocoğrafya ve kültür coğrafyası ile ilgili Türkiye’de var olan bilgi ve kaynak ihtiyaçlarının bir nebze karşılanması ve bu konuların tartışılmaya açılmasıdır.

KAYNAKÇA

- Atasoy, E. (2018). Siyasi Coğrafya ve Etnocoğrafya Perspektifinden Filipinlerdeki Müslüman Topluluklar, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*. 7 (2), 533-566.
- Eriksen, T. H. (2004). *Etnisite ve Milliyetçilik. Antropolojik Bir Bakış* (E. Uşaklı, Çev.). İstanbul: Avesta Basım Yayınları.
- Etnoloji ve Etnoloji Coğrafyası. <http://geo.1september.ru/articles/2005/04/06>. Erişim Tarihi: 08.01/2019
- Morin, E., Kern, A. B., (2001). *Dünya Vatan* (M. Hemmami, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Morin, E., (2013). *Geleceğin Eğitimi İçin Gerekli Yedi Bilgi* (H. Dilli, Çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Slaveykov. P. (2006). *Etnogeografiya*, Universitetsko İzdatelstvo. Sofya: “Sv. Kliment Ohridski”.
- Volskim, V. V. (2001) *Sotsialno – İkonomiçeskaya Geografiya Zarubejnogo Mira*. Moskova:İzdatelstvo Drofa.
- Wikipedia, 2019. Etnik Coğrafya. <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1896517>. Erişim Tarihi: 03.01.2019.